

Tjaša Železnik

Nika Švab

»KO JE NA PRAZNIK USTAVE STAL TAMLE POD SLAVOLOKOM, SEM SI MISLILA, TALE BI SE PODAL TUDI GILJOTINI.«*

Georges Jacques Danton, rojen 26. 10. 1759 v Arcis-sur-Aubeju, je bil sin odvetnika Jacquesa Dantona in njegove druge žene Marie-Madeleine Camus. Leta 1784 je diplomiral iz prava v Reimsu in odšel službovat v Pariz, kjer si je leta 1787 kupil pisarno. Ob izbruhu revolucije je bil na strani narodne garde, spomladi leta 1790 pa je z nekaterimi somišljeniki ustanovil kordeljerski klub. V tem času je Danton politično deloval zgolj na lokalni ravni. Pridružil se je tudi jakobinskemu klubu in kasneje postal ena izmed osrednjih osebnosti (francoske) revolucije.

Georges Danton ni bil človek dejanj, saj ni sodeloval v nobenih demonstracijah; njegova vloga v kasnejšem strmoglavljenju monarhije ostaja neznana, čeprav mu je bilo za to pripisanih mnogo zaslug. Ne glede na to, kako majhno vlogo je odigral pri strmoglavljenju kralja, so ga vseeno izvolili za pravosodnega ministra, toda na tem položaju ni ostal prav dolgo. Bil je tudi predsednik in gonilna sila odbora za občo blaginjo, v katerem je bilo še osem drugih članov konventa, kot predsednik pa je Danton imel glavno besedo. Po usmrtitvi Marije Antoanete je Danton radikalce premaknil bolj na sredino, saj so se mu usmrtitve začele upirati in jim je vedno bolj nasprotoval. Zaradi tega je Robespieru postajal sumljiv, zato ga je kmalu odstranil iz odbora za blaginjo; odbor se je postopoma spremenil v začasno vlado. Po atentatu na voditelja montanjarjev Jeana-Paula Marata, ki je bil zaboden 13. 7. 1793 v kadi, je sodni teror dosegel prvi vrhunec. Dantonova politična opredelitev je

* G. Büchner, *Dantonova smrt*, 4. dejanje, 8. prizor.

bila iz meseca v mesec vse bolj kompleksna. Ob različnih priložnostih je javno izražal podporo politiki odbora za občo blaginjo in strinjanje z njo, obenem pa v njej ni hotel več sodelovati. Predstavljal je glas ljudstva in kmalu se je začel zanimati za stabilizacijo revolucionarnega gibanja. Danton je bil voditelj. Bolj kakor kateri koli drugi revolucionar je bil v stiku z drugače mislečimi, se z njimi povezoval in iskal vzporednice z njihovimi prepričanji. Ljudi je navduševal s svojo radodarnostjo, preudarnostjo in spravljivostjo. Toda prav te lastnosti, ki so mu prinesle podporo ljudstva, so ga tudi politično paralizirale in nazadnje stale glave. Danes bi temu lahko rekli populizem ter tako mogoče razvrednotili Dantonova dejanja in njihov pomen za spremembo politične klime v Evropi. Mogoče pa Danton ni bil populist, ampak le strahopetec. Imel je ideje, ki jih je želel uresničiti, ni pa si upal mazati rok s krvjo ali izvrševati radikalnih dejanj. V tem zelo spominja na arhetip dvomljivca v literarni zgodovini, Hamleta. Takšnega ga je videl tudi nemški dramatik Georg Büchner, ki je v svojem po obsegu skromnem, po vsebini pa zelo bogatem opusu eno izmed najbolj znanih dramskih del, *Dantonovo smrt*, posvetil prav Dantonu in njegovemu večnemu boju s svetom in samim seboj.

Büchner je Dantona upodobil na način, ki ni v skladu s časom, v katerem je drama nastala. Tako kot Danton je tudi Büchner revolucionar na svojem področju. Čeprav je drama nastala v obdobju romantike, ima veliko realističnih prvin. Svet prikazuje takšnega, kakršen je, ne pa takšnega, kakršen naj bi bil. Pri zasnovi lika je posnemal Shakespearja: Danton je namreč v svojem nihilizmu in ničvrednosti jaza zelo podoben Hamletu, saj dvomi o upravičenosti obstoja sveta in je pesimistično pasiven. Danton, ki ima z Büchnerjem nekaj avtobiografskih lastnosti, v odnosu do Robespierrea kritizira tudi moralno. Ob vseh teh kompleksnih lastnostih drame in likov se Büchner ne trudi razložiti, zakaj je zgolj Danton zaradi nasilja izgubil vero v vrednote in zakaj je propadel njegov jaz, niti vrednot in načel Camilla, Lacroixa, Legendra in ostalih.

Kot literarni lik je Danton ustvarjen po Büchnerjevih merilih, idealih in avtobiografskih lastnostih. Je obupan revolucionar, ki ne zna pomagati državi, kar bi bilo sicer dobro za ljudstvo in moralno neoporečno. Že po prvem dejanju je razlika med aktivnostjo Robespierrovega in Dantonovega tabora velika – jakobinci so izjemno aktivni, prisluškujejo, imajo vohune, hujskajo proti dantonistom in vztrajajo pri svojem prav. Za razliko od Robespierrea je Danton pasiven lik, ki se mu zdi nastop v konventu nesmiseln, sprjaznjen je z revolucijo, in čeprav se z dejanji jakobincev nikakor ne strinja, se ne bo pretirano potrudil, da bi njihova dejanja zaustavil ali spremenil, saj se mu državljanji ne zdijo nezadovoljni. Danton se zaveda nesmiselnosti in neuspeha revolucije, saj gre pri njej le za prehod iz absolutizma v diktaturo – spremenil se je zgolj vladar, ne pa sistem. Je melanholičen in deloma vdan v usodo; po eni strani se mu ne zdi vredno ali smiselno nastopiti pred konventom, saj to ne bo prineslo sprememb, po drugi strani pa se še noč pred aretacijo prepričuje, da si ga odbor ne bo upal aretirati ter da je skupaj s svojimi somišljeniki na varnem. Lahko bi rekli, da je Danton največji zagovornik demokracije, saj se mu zdi glas ljudstva ključnega pomena za vpeljevanje sprememb, obenem pa se z ljudstvom marsikdaj ne strinja in bo svoja osebna

prepričanja raje pozabil, kakor da bi jih aktivno zagovarjal in skušal koga prepričati v svoj prav. Danton ne ločuje med pasivnimi in aktivnimi državljani, kar pogosto počnemo danes. Vsi se mu zdijo enakovredni in upoštevanja vredni, čeprav velik del ljudstva zagovarja javne usmrčitve. Vprašanje je, ali so tovrstna Dantonova prepričanja korektna v odnosu do institucije vlade in voditeljev ter ali gre pri tem za izmikanje odgovornosti oziroma za nepripravljenost prevzeti le-to nase.

V zasebnem življenju je Danton približno enako nezrel kot v svojem političnem delovanju, vsekakor pa je manj pasiven. Je izjemno hedonističen, uživa ob kartanju, popivanju, obiskovanju bordelov in zapravljanju denarja (tudi njegovo vprašanje je bilo večkrat stvar debate). Oblači se v lepa, draga oblačila, pije imenitno vino iz srebrnih bokalov. Zavrača krepost, ne razume Robespierrea, ki hoče kaznovati vse razvratneže zavoljo socialne revolucije.

»Pa kako si tako kreposten, Robespierre – Nič denarja nisi vzel, nobenih dolgov napravil, pri nobeni ženski nisi spal, zmeraj si nosil spodobno suknjo in nikoli se nisi napil. Robespierre, nesramno si pravičen. Mene bi bilo sram, ko bi se trideset let s takšno moralno fiziognomijo podil med nebom in zemljo. Zgolj zaradi bedastega zadovoljstva, češ drugi so slabši od mene.«

Med lastnostmi Dantona kot zgodovinske osebnosti, ki jih v dramo vključi Büchner, pa pri Dantonu kot dramski osebi ni omenjen neznani izvor njegovega bogastva; le-to je pri Dantonu kot zgodovinski osebnosti najbolj polemično vprašanje. Je pa Büchner v dramo vključil nekaj Dantonovih razlogov, zakaj je bil v letih pred smrtjo politično pasiven. V zgodovino pisju so navedeni razlogi za njegov odstop s položaja predsednika odbora za občo blaginjo, ni pa omenjeno, zakaj odbor ni deloval. Büchner sicer Dantonu pripiše še uživaštvo, sicer lastnost historičnega Dantona, beg v bordele in alkohol ter uteha, ki je je ob tem deležen, pa Dantonu kot literarnemu liku dodajo še nekaj tragičnosti.

Danton zavrača krepost in pregreho, zagovarja obstoj epikurejstva; epikurejce razdeli na grobe in rahločutne. Ne zdi se mu prav, da je krepost merilo za aretacijo, saj če s tem ne škoduje drugim, je to zgolj njegova stvar, drugi pa naj se ne bi menili za to; sicer pa zagovarja uživanje v življenju, češ da mu drugega na tej točni ne preostane, kar je posledica njegove nemoči. Danes bi Dantona umestili med pripadnike levosredinskih strank, v Sloveniji bi bil verjetno član Socialnih demokratov ali pa Stranke modernega centra. Kritiki teh strank bi mu rekli »salonski levičar« ali »salonski revolucionar«. Sam pravi: »Revolucija žre lastne otroke.« Danton je žrtev revolucije. Je hkrati njen oče in sin, tudi vsi idejni vodje v svetovnih revolucijah so slej ko prej žrtve lastnega režima. Že v samem začetku je obsojen na propad; če revolucija uspe, bo Danton krvav tiran, tako kot Robespierre. Če revolucija ne uspe, pa je bil v svojih dejanjih pač neuspešen. Ta odnos spominja na odnos očeta in sina pri Kralju Ojdipu, ko sin samemu sebi postane oče. Pri Dantonu gre torej za motiv Ojdipa na ravni sistema, ureditve države. Pa tudi francoska revolucija je mati vseh revolucij, njihova začetnica, utemeljiteljica in idejna vodja, iz njenih napak pa se nobena kasnejša ni nič naučila; dobro stoletje kasneje je skorajda identična usoda doletela oktobrsko revolucijo.

Lik Georgesesa Dantona bi prav tako lahko opredelili z izrazi »fatalistični lik«, »nihilist« in »odvečni človek«, nadpomenka vseh teh motivov pa je tudi tukaj avtobiografski motiv. Tako Büchner kot Danton sta vdana v usodo, ne najmeta smisla v trudu za obče dobro, za boljši jutri. In prav zaradi teh lastnosti se počutita odtujeno od ostalih, odveč in nista zmožna najti stika s stvarnostjo. Ne priznavata družbenih konvencij ali avtoritet (boga, sodstva ...), sta razdvojena in ne verjameta več niti v dolžnosti. Prav zaradi svojih idealov, ki nimajo nič skupnega z ideali drugih, sta zdolgočasena, zato ne vesta, kakšna je njuna družbena vloga in kaj njun življenjski cilj. Tudi fatalizem so propagirali že grški klasični tragiki – vdanost v tragično usodo in smrt, ki pa ni nujno odrešitev, kot recimo pri Sizifu. Podzvrst fatalizma je med drugim »fatalizem zgodovine«, v katero verjame tudi Danton. Do sprememb nas ne bo pripeljalo poznavanje zgodovine, prav tako ideje ali ljudje ne bodo spreminjali zgodovine. Kar bo, pač bo. Zgodovina se ponavlja, zato lahko le predvidimo nekatere ključne prihajajoče dogodke. Vprašanje pa je, ali imamo v današnjem sistemu vpliv na spremembe. Ali lahko en človek spremeni mnenje drugih? Kasneje se je tudi Brecht spraševal, ali je smiselno spreminjati svoje lastno vedenje in pričakovati spremembo sistema ter ali je za spremembe najprej nujna sprememba sistema in šele nato posameznikova prilagoditev.

Po Aristotelu mora vsak dramski lik na tak ali drugačen način zaiti v usodno nesrečo, *hamartio*, in se v danem trenutku napačno odločiti, torej mora biti zmotljiv. Vsak dramatik naj bi pri ustvarjanju lika pred seboj imel štiri lastnosti: lik mora biti dober, umesten, dosleden in v skladu z izročilom. Etična odličnost lika se odraža v neki odločitvi; gre za odločanje, kaj je prav in kaj ne, in pri tem odločanju posledice jemlje nase. Kaj pa je Dantonova hamartija? Mogoče prav premalo sprejetih odločitev? Kot tragični lik naj bi predstavljal ljudi, ki so v vsakdanjem življenju boljši od posameznika. Pa je res tako? Zdi se ravno prav človeški in zmotljiv, da se povprečni bralec z njim lahko identificira. Je mogoče to Büchnerjeva usodna napaka in Danton ni pravi tragični lik? Za Dantona in Büchnerja je edina odrešitev smrt – očita si sodelovanje pri septembrskih umorih, ko je še sodeloval z Robespierrom, in ne more upravičiti svojih dejanj. Toda ta dejanja niso pravi razlog za njegovo smrt; njegovim krvnikom se to ne zdi napačno, krivično dejanje in v tem se tudi kaže paradoks Dantonove krivde: usmrčen bo zaradi nečesa, s čimer ni škodoval nikomur, zaradi svoje domnevne sprijenosti, zločini, ki si jih sam ne more oprostiti, pa so za nasprotnike dobra, revolucionarna dela, malodane Dantonove zasluge in doprinos k revoluciji. Še najbolj iskren odnos ima Danton s svojo mlado ženo Julie, ki ga brezpogojno ljubi in mu je popolnoma vdana. Ve, da ji Danton ne zaupa povsem in je v svojih čustvih bolj zadržan od nje, njegov cinizem pa mu ne dovoli, da bi sam zaupal njej in se ji odprl. Počuti se nerazumljenega in osamljenega, toda ko pomisli, da ga bodo mogoče kmalu usmrtili in bo ločen od svoje Julie ter dejansko sam, ga zajame panika in v agoniji zajoče. S tem pokaže tudi svojo nezrelo plat, saj je njegov odnos z Julie precej podoben odnosu med ljubečo materjo in najstniškim otrokom; načeloma so starši nadležni in nas ne razumejo, toda v trenutkih slabosti bomo prav pri njih poiskali uteho.

Lik Dantona se v drami ne razvije, priča smo le njegovi stagnaciji in fizičnemu propadu. Kljub odsotnosti konflikta pa je Danton ena izmed najmočnejših in najbolj markantnih figur svetovne dramatike. Poraja se vprašanje, kaj označuje naslov *Dantonova smrt*. Katera smrt je mišljena? Prikazana smrt, torej opis poslednjih dni v življenju francoskega revolucionarja Georges Dantona in njegova usmrnitev? Ali je imel Büchner pri tem v mislih smrt revolucionarja Gerogesa Dantona in njegove politične aktivnosti ter se je tako njegova smrt že zgodila, ko se je odcepil od Robespiera in prelivanja krvi z giljotino? Je smrt mogoče metafora za njegovo pasivnost? Szondi trdi, da »Dantona ne označuje zgolj to, da mora umreti, temveč tudi, da ne more umreti, ker je že umrl. Iz življenja, ki ga doživljamo kot »biti mrtev«, ne vodi nobena pot: njegov zaključek je giljotina, ki naleti na negibno telo junaka, kot da bi slednji že doživel smrt. Pod giljotino pride Büchnerjev junak do stopnjevanega izraza o sebi: Dantonova smrt je Dantonovo življenje.« Danton je prvi pasivni dramski junak in poraja se vprašanje, kaj bi se z njim kot likom zgodilo, če bi revolucija uspela. Bi sploh obstajal, bil vreden preizpraševanja? Bi Hamlet bil del literarnega kanona, če bi vedel, da bo mir dosegel s Klavdijevim umorom in ga izvršil že prvo noč? Najverjetneje ne.

Literatura

Kranjc, Mojca, 1997: »Vse moje bitje je v enem samem trenutku«. V: Büchner, Georg: *Drame in proza*. Ljubljana:

Mladinska knjiga. 253–267.

Lefebvre, Georges, 2007: *Francoska revolucija*. Ljubljana: Študentska založba.

Szondi, Peter, 1978: *Schriften 1*. Frankfurt: Suhrkamp Verlag.

Jure Henigman, Gregor Gruden, Filip Samobor